

När historikerna besökte Moskva

En historiografisk undersökning av Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv

Elias Sonesson

C-uppsats Militärhistoria HT 2022

Handledare: Håkan Jakobsson

Abstract

This study investigates The Committee for Nordic exploration of Russian archives and what we can learn about the historiographical situation in the interwar period. The committee was active during 1928-1932 and was a collaboration between many senior historians from Sweden, Denmark and Norway. During the 1920s they gained permission and access to the Soviet central archives in Moscow, to look at documents that was related to Scandinavian history. The problem this study is trying to tackle is what kind of shape historiography took in Sweden when historians were involved in a large international project. The study's purpose is to learn what Swedish historians thought was interesting and important in the subject of history, which in turn can aid the understanding of the historiography of military history since that is a subcategory of history in large. To achieve the purpose this study asks the question "is there a type of historiography that characterized the planning and work carried out by the Committee for Nordic Exploration of Russian Archives?". As theory this study will use Carsten Holbraad's interpretation of the concepts of liberal nationalism and liberal internationalism and to see if these concepts can be observed within the work and research of The Committee for Nordic exploration of Russian archives. The research will rely on qualitative methodology and will use textual analysis to answer the research question. During the research it will be established that the Swedish historians within the committee, was the most interested in obtaining and copy documents from the years after 1809, the 1760s and from 1648. In the end this study concludes that the committee represented the academia's general view on history but were sometimes hindered in publishing everything they found due to pressure from above. The historians also did not mind the research into periods of peace and periods of national trauma. In the case of the concepts of liberal nationalism and internationalism, the study concludes that they are somewhat present in the committee's work.

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Problembeskrivning.....	6
Forskningsläge	6
Frågeställningar och syfte	11
Teori och metod	12
Liberal internationalism och liberal nationalism.....	12
Kvalitativ metod.....	13
Avgränsning och material	14
Källkritik	15
Undersökning	16
Upplägg	16
Del 1 - Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv och dess arbete	16
Del 2 – Vad Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv var intresserade av.	31
Analys	39
Resultatdiskussion	41
Tidigare forskning	41
Liberal nationalism och internationalism i kommitténs arbete	42
Avslutning	43
Slutsatser.....	43
Framtida forskning	44
Referenslista	45
Otryckta källor.....	45
Tryckta källor.....	45
Artiklar.....	46
Internetkällor	46

Inledning

Bakgrund

År 1924 insåg de skandinaviska länderna att det till slut var dags att etablera diplomatiska relationer med Sovjetunionen. Bolsjevikerna hade tagit makten i Ryssland redan sju år tidigare och därefter lyckats vinna ett inbördeskrig. Ett kommunistiskt Ryssland var därmed ett faktum, oavsett vad omvärlden tyckte om det. Därför valde allt fler länder under mellankrigstiden att etablera diplomatiska relationer med den nya regimen i Moskva. Med varmare relationer öppnades möjligheterna för flera länder att genomföra vissa samarbeten med Sovjetunionen.

Den danska historikern Aage Friis tog tillfället i akt för att be de sovjetiska myndigheterna om lov för att undersöka de arkiv som den gamla tsar-regimen lämnade efter sig. Ryssland och de skandinaviska länderna har interagerat med varandra många gånger i historien, allt från krig till handel och diplomati. Att få titta på hur Östersjöns historia utspelade sig i det mäktiga Rysslands ögon var något som få historiker skulle tacka nej till. Efter att Aage Friis gjort egna mindre undersökningar i de ryska arkiven, påbörjades diskussioner om att starta ett skandinaviskt samarbete i utforskningen av arkiven för att effektivisera arbetet. *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* bildades 1928 med medlemmar från Sverige, Norge och Danmark. I fyra år fotograferade och dokumenterade de nordiska historikerna brev, dokument och rapporter som nämnde eller som hade något att göra med de skandinaviska ländernas historia.

År 1932 avslutades projektet på sovjetiska myndigheters initiativ och ett lika stort samarbete med Sovjetunionen och dess ryska arkiv blev aldrig av. Arbetet var troligtvis tufft för historikerna. De var tvungna att vara långt hemifrån under långa perioder i Sovjetunionen, samtidigt som de behövde följa en budget, ett schema och sovjetiska myndigheter. Under dessa förhållanden var de givetvis tvungna att prioritera. Till exempel vilka dokument skulle de titta på och från vilka årtal? Vilket historiskt material

tyckte då dessa historiker var viktigt nog att prioritera med deras begränsade resurser? Var de intresserade av ”kungar och krig” eller fokuserade de på annat?

På 1920-talet var historieämnet ett etablerat ämne på svenska universitet, men ämnet i dess moderna form var dock fortfarande ganska ungt. Människor har alltid haft ett intresse av att berätta om det förflutna. Från början skedde alla sorters berättande muntligt, men när skrivkonsten kom till kunde nu historiska berättelser även skrivas ner. Det skulle dock dröja till antiken innan de första historikerna började dyka upp. Författaren Herodotos, som på 400-talet före Kristus, brukar anses vara historieskrivningens fader. Syftet med historia under den här tiden var ofta att människor skulle kunna dra lärdomar från tidigare generationer och därmed undvika samma misstag.¹ Trots att dessa historiker skrev om historia så var det inte på samma sätt som idag.

Det skulle dröja till 1800-talet innan ämnet blev akademiskt professionaliserat. Det var då som historieämnet fick egna professorer och intuitioner på universiteten, samtidigt som historiker började tänka mer vetenskapligt i sina metoder. Bland annat började idén om källkritik börja växa fram och att historiker hade som mål att beskriva hur historien faktiskt gick till och inte blint rapportera vad äldre källor sade. Det var främst i Tyskland med hjälp av historikern Leopold von Ranke som dessa principer först applicerades under andra halvan av 1800-talet. Även i Sverige växte intresset för akademisk historia under samma period, men det dröjde till 1920-talet då personer som professor Lauritz Weibull såg till att källkritik och empiri blev riktigt grundläggande inom ämnet.²

Trots att en mer sträng källkritik fick alltmer plats inom det akademiska historieämnet, hade många en annan syn på svensk historia. Likt samhället i övrigt, var nationalistiska tankar mycket mer vanliga på svenska universitet än idag. Faktum är att det i princip bara pacifister som skulle få för sig att inte kalla sig för nationalister.³ Vad som specifikt

---

¹ Berglund, Louise & Ney, Agneta, *Historikerns hantverk: om historieskrivning, teori och metod*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015. Sida 25.

² *Ibid* s.35.

³ Åström Elmersjö, Henrik, *Norden, nationen och historien: perspektiv på föreningarna Nordens historieläroboksrevision 1919-1972*, Nordic Academic Press, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2013,Lund, 2013. Sida 78.

menas med att historiker hade nationalistiska tankar är att de fokuserade och hyllade sådant som kunde stärka den nationella självbilden, vilket ofta innebar kungar och krig. De tolkade även historien och de historiska källorna på ett sätt så att det framstod att det fanns en nationalistisk känsla bland svenskar långt innan modern tid. Till exempel hävdades det att Engelbrektupproret startades, inte bara på grund av materiella omständigheter, utan också på grund av att Engelbrekt var en svensk nationalist och därför ville hjälpa Sverige bli självständigt från Danmark.⁴ Nationalistisk historieskrivning kan också ses som ett verktyg för att motarbeta regionalism och därmed skapa lojalitet till staten och inte bara till hembygden.⁵ Det var inte bara personer med politiskt konservativa som hade dessa åsikter.

Den danska historikern Aage Friis, som var med och startade *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*, var väldigt kritisk mot dem som inte höll med om denna nationalistiska syn på nordisk historia trots att han samtidigt var aktiv inom det socialliberala partiet Radikale Venstre.⁶ En person som var väldigt kritisk mot denna nationalistiska tolkning var Lauritz Weibull, vars källkritiska metoder hjälpte till att ifrågasätta det sättet att se historien på. Hans metoder inspirerade med tiden allt fler personer att ifrågasätta etablissemangen på universiteten, men på 1920-talet hade hans idéer främst inflytande på sitt eget lärosäte på Lunds universitet. Det skulle dröja till 1950-talet innan ”Weibullarna” även tog över på Uppsala universitet som länge förespråkade den nationalistiska synen på nordisk historia.⁷

Ett paradigmskifte i synen på historia, som inte har med källkritik att göra, kan sägas ha kommit i och med 1919 års undervisningsplan för folkskolan. Målet med historieämnet ansågs då vara att lägga grunden för en ”sund fosterlandskänsla och god samfundsanda”. Men till skillnad från tidigare undervisning skulle fokuset ligga på samhällsutveckling och ”den fredliga odlingen” i stället för på krig.⁸ Efter första världskriget blev det också viktigt att ta i beaktning den nya världsordningen. Ett av Nationernas förbunds mål efter kriget var att skapa nationellt självbestämmande samt

---

⁴ Gunneriusson, Håkan, *Det historiska fältet: svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., 2002, Uppsala, 2002. s. 78.

⁵ Åström Elmersjö 2013. s. 65.

⁶ Ibid s.83.

⁷ Gunneriusson 2002. s.212.

⁸ Åström Elmersjö 2013 s. 57.

nya internationella samarbeten. Historieämnet behövde därför balansera det gamla nationalistiska tänkandet och nya tankar som fokuserade på internationella samarbeten och fredsbevarande.⁹

Problembeskrivning

Att göra en undersökning inom historieämnet är alltid begränsat till vilka källor man har tillgång till. Det är ytterst sällan som nya källor kommer till världens ljus, vilket borde ha gjort många skandinaviska historiker glada när de fick möjligheten att fotografera tusentals dokument som beskriver nordisk historia från ett ryskt perspektiv. Denna möjlighet måste även ha kommit med en del utmaningar. Allt från pengar, budget och personal till när, var och hur dessa ryska dokument ska undersökas, behövdes lösas. *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* var inte en historikers vanliga arbete utan ett stort projekt vilket innebar att mycket prioritering behövdes. Kommitténs arbete skedde även under en tid då nationalistiskt tänkande både var normen och ifrågasatt. I princip alla identifierade sig själva som nationalister samtidigt som allt fler tog avstånd till den chauvinistiska och krigsälskande nationalismen. När det då var dags för *Kommittén* att göra sina prioriteringar, valde de den gamla vägen och fokusera på kungar, krig och den svenska staten, eller på sådant som skulle kunna hjälpa den ”fredliga ordningen”? Problemet som ska behandlas är därför hur historiografin i Sverige såg ut i under ett stort internationellt projekt under mellankrigstiden.

Forskningsläge

Tidigare har det knappt gjorts någon forskning angående *Nordiska kommittén för utforskning av ryska arkiv*. Den enda undersökningen som verkar finnas består av en kort artikel av Hugh Ragsdale.¹⁰ I den berättar han för läsaren att skandinaviska historiker har gjort ett par besök på det ryska arkivet i Moskva och skriver delvis om *Nordiska kommitténs* bakgrund, samt hur andra undersökningar gjordes på det ryska arkivet på 50 och 60-talet. Ragsdale tar även upp lite kort från vilka årtal som de

---

⁹ Ibid s.56.

¹⁰ Hugh Ragsdale: The Microfilmed Collections of Russian Archival Materials in the Danish and Swedish National Archives. *Slavic Review*, Vol. 43, No. 2 (Summer, 1984).

dokument man fotograferade var ifrån. Känslan man får av artikeln är författaren vill berätta att mikrofilmerna från historikernas besök existerar ifall någon annan vill undersöka dem.

Håkan Gunneriusson har i sin avhandling från 2002 undersökt det akademiska historieämnet hur sociala nätverk påverkade historia institutionerna på svenska universitet.¹¹ Syftet med avhandlingen är, enligt författaren, att skapa en bredare förståelse för den svenska historievetenskapen mellan 1920 och 1960. Meningen är inte att analysera historikernas tankar och idéer utan deras praktik och för att få större kunskap om deras praktik undersöks betydelsen och vikten av socialt nätverk, socialt kapital och inflytande hos historiker under perioden. Frågeställningen lyder: Påverkades den process som svensk historievetenskap genomgick under mitten av 1900-talet i någon betydande utsträckning och på något sätt som tidigare inte varit känt av sociala nätverk? Om det är fallet blir följdfrågan: hur gick det till? Undersökningen är kvalitativ och fokuserar sig främst på mest inflytelserika historiker under perioden, såsom universitetsprofessorer i stället för lektorer eller disputer. Empiri har stor betydelse i avhandlingen och Gunneriusson lägger stor vikt i att låta alla berörda personer prata för sig själva genom att ta med deras tankar och motiveringar i citat.

Avhandlingen är uppdelad i fem delar varav de två första är mest relevanta och handlar om Lauritz Weibull och personerna runt omkring honom. Detta är delarna som kommer att vara som mest till hjälp i den här uppsatsen då det berör samma tidsperiod. Lauritz Weibull var professor i historia på Lunds universitet mellan 1919 och 1938. Tillsammans med sin bror Curt, som också var en aktiv historiker, försökte de reformera historievetenskapen i Sverige. De båda förespråkade ett ökat användande av källkritik, men också att kritisera det historiska etablissemangets nationalistiska syn på svensk historia. I Håkan Gunneriussons undersökning får man till i början följa Lauritz Weibull och hans tid som professor i Lund och om hans rivalitet med mer nationalistiskt sinnade historiker som främst var verksamma på Uppsalas universitet. När väl Lauritz Weibull går i pension får man i stället följa hans lärjungars kamp att sprida och försvara de weibullska tankarna. Mot slutet av undersökningsperioden har "weibullarna" även lyckats bli inflytelserika på Uppsalas universitet och de nationalistiska perspektiven i

---

¹¹ Gunneriusson 2002.

svensk historievetenskap går mot sitt slut. Gunneriusson kommer fram till att det var väldigt viktigt med socialt kapital, kontakter och inflytande under den här tiden. Enligt honom var den sociala nätverkslogiken en väl inkorporerad del av det historiska fältets regler, samtidigt som det var accepterat och känt. Dock var det aldrig uttalat att sådant kunde ge historiker fördelar när de sökte officiella jobb på universiteten såsom professorstjänster.

I avhandlingen *Norden, nationen och historien - Perspektiv på föreningarna Nordens historielärobokrevision 1919-1972* från 2013, kan man läsa om Henrik Åström Elmersjös undersökning av de nordiska föreningarnas arbete med att förbättra innehållet i nordiska historieböcker.¹² På början av 1900-talet började viss kritik att riktas mot många läroböcker som skulle lära elever om Nordens historia. Danska historiker menade bland annat att bilden av Gustav Vasa som gavs i dessa böcker var alldeles för propagandistisk och tendentiös. Under samma period hade de skandinaviska länderna goda relationer till varandra och på 1800-talet fanns det de som öppet strävade efter att de tre skandinaviska länderna skulle enas till en enda nation. Denna skandinavism ledde till bildandet av föreningarna "Norden" som runt 1919 tog på sig ansvaret att granska de olika ländernas läroböcker för att se till att de var tillräckligt objektiva när de tog upp nordisk historia.

Åström Elmersjös syfte med avhandlingen är att "studera organiseringen av föreningarna Nordens historieläroboksrevision från utbildningshistoriska utgångspunkter och att studera diskussionerna inom revisionen med historiekulturella punkter.". Frågeställningen som används är: "hur och med vilka premisser diskuterades historia inom föreningarna Nordens historieläroboksrevision 1919–1972?" I avhandlingen använder Åström Elmersjö sig av ett flertal teoretiska utgångspunkter. Vikten ligger dock vid sin hantering av organisationshistoria och nätverksanalys. Avhandlingen är i huvudsak kvalitativ och som metod används textanalys och en slags nätverksanalys. Källmaterialet som undersöks kommer främst från de nordiska föreningarnas egna arkiv som har donerats till respektive lands riksarkiv. Även brev och personliga arkiv från organisationernas medlemmar och andra viktiga individer har också använts för att komplettera materialet. Åren 1919 till 1972 är valda som

---

¹² Åström Elmersjö 2013.

avgränsning eftersom 1919 var det året som föreningarna "Norden" bildades och 1972 var det året som föreningarna slutade granska läroböcker utan bara skrev vad de ville att läroböcker skulle innehålla.

Undersökningen sker i kronologisk ordning med vissa nedslag över specifika händelser och revisionsarbeten. I början av tog föreningarna *Norden* beslutet att låta varje land granska sina egna läroböcker främst på grund av Norge, som vid denna tid hade ett mer nationalistiskt historiebruk än övriga länder i Norden. Det dröjde till 1932 innan bestämde man sig för att granska varandras läroböcker, på grund av norska historikers motvillighet. Föreningarnas mål från början var endast att påverka bokförlagen och författarna, men med tiden började föreningarna lobba politiker för att deras syn på historia skulle fastställas i lag. De ansåg nämligen att med rätt syn och fokus kunde lärandet hjälpa de kommande generationerna att bli mer fredliga. Därför ville de toner de nationalistiska elementen i historieböckerna och i stället lyfta fram det som förenade de nordiska länderna. 1930 kom en rapport från *Norden* som kom fram till att man borde undervisa mer om den "fredliga kulturutvecklingen" i Sverige på bekostnad av krigshistoria, vilket skapade en så stor debatt.

Eftersom Åström Elmersjös doktorsavhandling behandlar historiografi, synen på nationalism och samarbeten mellan historiker under en liknande tidsperiod, kommer den att bidra till den här uppsatsen.

Ingela Nilsson har också skrivit en avhandling om nationalism och historia under mellankrigstiden.¹³ Men till skillnad från Åström Elmersjös avhandling har Nilsson fokuserat sig på Svenska skolornas fredsförening (SSF) och deras arbete. SSF ansåg att den historieundervisning som bedrevs i Sverige före första världskriget var för nationalistiskt, eller åtminstone för chauvinistisk, vilket är en slags nationalism som bland annat hyllar krig. Eftersom den sortens nationalism ansågs vara en av orsakerna till att första världskriget bröts ut, bildades SSF i ett försök att reformera historieämnet i svenska skolor och ta bort de chauvinistiska inslagen.

---

¹³ Nilsson, Ingela, *Nationalism i fredens tjänst: svenska skolornas fredsförening, fredsföstran och historieundervisning 1919-1939*, Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2015, Umeå, 2015.

Nilssons avhandling handlar därför om SSFs idéer och krav på den svenska skolan under mellankrigstiden. Hennes syfte är att bidra till forskningen om relationen mellan nationalism och fredssträvan, medan hennes frågeställning är uppdelade till tre stycken som behandlar SSFs avsikter, ideologi och hur samtida genusföreställningar påverkade dem. Det Ingela Nilsson kommer fram till är att SSF inte arbetade för att på något sätt motarbeta eller avskaffa nationalism i samhället. I stället blev fokuset att försöka omdefiniera nationalism på ett sätt som passade freds rörelsen. Eftersom krig skapar förödelse och är i många fall onödigt, menade SSF att man älskade sitt land som mest om man var en pacifist, eller åtminstone försökte undvika krig. Trots att chauvinism ofta associeras med nationalism, försökte SSF argumentera för att man inte kan både vara en chauvinist och en nationalist samtidigt. Denna nya ideologi som SSF skapade kallar Nilsson för "patriotisk pacifism". Enligt Nilsson försökte denna ideologi även fläta ihop nationalism med internationalism. Resultatet av SSFs arbete var inte att den gamla historieundervisningen ersattes, däremot kompletterades den av material och idéer som freds föreningen stödde. Det viktigaste att ta med sig från Nilssons avhandling för den här uppsatsen är att nationalism kunde uppfattas och tolkas på väldigt olika sätt under mellankrigstiden samt att det fanns ett aktivt försök att reformera historieämnet så att det blev mer fredligt.

Historiografi och synen på historia under mellankrigstiden har undersökts av flera personer. Däremot har ingen forskat om de ämnena när aktörerna hade begränsat med tid och resurser. De diskussioner som fördes under mellankrigstiden om historieämnet var väldigt utdragna och inte med mycket på spel. Det har därmed inte forskats om historikernas idéer och tankar fungerade i praktiken när prioriteringar behövde göras, vilket kan uppnås genom en undersökning av *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*. Därmed kan en forskningslucka konstateras.

Det rådandeforskningsläget bistår den här uppsatsen på flera sätt. Bland annat hjälper den en att förstå hur historieämnet såg ut på 1920-talet i Sverige och vilka professorerna var, nationalismens roll i ämnet, samt hur historiker samarbetade med sina kollegor i andra nordiska länder.

Frågeställningar och syfte

För att uppfylla den här uppsatsens syfte och fylla i den identifierade forskningsluckan, kommer följande frågeställning att användas övergripande i undersökningen:

- Fanns det en typ av historieskrivning som präglade planeringen och arbetet som genomfördes av *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*?

Förutom den övergripande undersökningen kommer även de följande operationaliserande frågeställningarna att användas:

- Hur arbetade *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*?
- Vilka dokument var Kommittén intresserade av?

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vad svenska historiker under mellankrigstiden i allmänhet tyckte var viktigt och intressant inom historieämnet. Detta ska uppnås genom att undersöka och studera *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* och dess arbete. Eftersom kommittén hade medlemmar från många olika lärosäten bör kommitténs åsikter kunna reflektera historikeryrket generellt. På grund av historikernas behov av att göra prioriteringar bör även innebära att det material de undersökte faktiskt intresserade majoriteten av kommitténs medlemmar och därmed kunna reflektera på det akademiska historieämnet i allmänhet.

Ett stort fokus i den här uppsatsen kommer att handla om historiografi och nationalism. Genom att undersöka vilka perioder av svensk historia som svenska historiker var intresserade av, kan det bidra till förståelsen om militärhistoria och om militärhistorisk historiografi. Resultatet av undersökningen bör kunna redogöra om historiker i Sverige på 1920-talet, var mer intresserade av vissa tidsperioder eller krig än andra. Studerandet av nationalism kan också bidra till militärhistorien, då många krig och konflikter har sina grunder i bland annat nationalism och nationers stolthet. Inte minst första och andra världskriget, vilket gör studerandet av mellankrigstidens tankeidéer extra intressant.

Teori och metod

Liberal internationalism och liberal nationalism

Två avhandlingar som har diskuterats i kapitlet tidigare forskning, har handlat om hur det fanns krafter i Sverige under mellankrigstiden som ville föra svenska samhället och svensk utbildning i en mer internationalistisk riktning. Detta passar in i ett liberal internationalistiskt mönster. Enligt Carsten Holbraad i boken ”*Internationalism and Nationalism in European Political Thought*”, är internationalism en ideologi som handlar om internationell sammankoppling. Men på grund av att dessa band kan vara mellanstatliga, interstatliga eller överstatliga kan dessa sammankopplingar se väldigt olika ut, speciellt när motiven är annorlunda. Detta gör att internationalism kan delas in i olika underkategorier.¹⁴

Den liberala internationalismen är nära besläktad med den politiska liberalismens grunder, vilket vilar på tron på människors kapacitet till rationella och moraliska val samt på progressiva framsteg och medfödda mänskliga rättigheter. Denna optimism växer sedan ut till utrikespolitiken där man anser att den ideala världen är fylld med ett ”samhälle av nationer” och att världen ska utvecklas på ett fredligt sätt vilket gör att krig som koncept kommer att försvinna från den internationella scenen.¹⁵ Detta skulle uppnås genom att låta människor rationellt inse, att om man låter alla personer vara fria kommer de till slut göra val som i slutändan gynnar samhället. Principen ska enligt liberala internationalister vara att om liknande rationalitet appliceras på den utrikespolitiska arenan kommer världen bli en mer fredlig plats. Holbraad menar att detta var ett väldigt vanligt sätt att tänka på under 1920-talet, speciellt i anglosaxiska världen och i de mindre länderna i Nationernas Förbund. Detta gör att det passar in på Åström Elmersjös och Nilssons avhandlingar.¹⁶

I sin bok skriver även Holbraad om liberal nationalism. Även den är besläktad med liberalismen i allmänhet. Den har sina rötter i franska revolutionen och kännetecknas

---

¹⁴ Holbraad, Carsten, *Internationalism and nationalism in European political thought*, Palgrave Macmillan, New York, 2003. s.XI.

¹⁵ Ibid s.39.

¹⁶ Ibid s.42.

genom att kombinera nationalism och frihet. Det finns flera olika sorters nationalism, men Holbraad menar att liberal nationalism kännetecknas av en kamp mot reaktionära regimer och för sociala, kulturella, politiska förändringar och enandet av olika folk.¹⁷ Liberal nationalism har även varit mer fokuserad på individer och folkgrupper i stället för på stater. Centrum för ideologin är tron på en nationell gemenskap som hålls tillsammans av gemensamma minnen av det förflutna, oavsett om det finns stolthet eller lidande i folkets historia.¹⁸ Politiskt förespråkade liberala nationalister demokrati och självbestämmande för alla folkgrupper.¹⁹ Enligt Holbraad kulminerade den liberala nationalismen i och med freden i Versailles, för att senare ta bli mindre inflytelserikt i samband med liberala internationalismens tillväxt. Långsamt men säkert blev liberal nationalism mindre aktuellt i samband med fascismens framväxt.

I den här uppsatsen kommer denna teori användas deduktivt för att undersöka om det liberal internationalistiska och liberala nationalistiska tankesättet syns på undersökningens resultat.

Kvalitativ metod

I den här uppsatsen kommer en kvalitativ textanalys användas som metod med en hermeneutisk ansats. Målet med undersökningen är som tidigare nämnts att ta reda på hur nationalistiskt präglad *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* var. På grund av att nationalism som begrepp och koncept är väldigt abstrakt är det väldigt svårt att mäta det i kvantitativa former. I stället måste man analysera och tolka texter för att kunna uppskatta inflytandet av nationalism i en kontext.

Undersökningen kommer att använda sig av *Metodpraktikans* tolkning av kvalitativ textanalys.²⁰ I den anses syftet med metoden att vara, att ”ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår.” En viktig fördel med metoden, till skillnad från kvantitativ innehållsanalys, är

---

¹⁷ Ibid s.122.

¹⁸ Ibid s.123.

¹⁹ Ibid s.124.

²⁰ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

att en forskare inte alltid letar efter summan av en texts delar. I stället anses vissa delar av en text vara av större vikt än andra, vilket överensstämmer med den här undersökningens material och syfte.

Avgränsning och material

Den här uppsatsen kommer att främst titta på *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* och de material och dokument som kommittén lämnade in till svenska Riksarkivet. De volymer som finns tillgängliga på Riksarkivet har material från både de svenska, norska och danska avdelningarna av kommittén. På grund av den stora mängden dokument som finns, är det främst de svenska dokumenten som ska undersökas, men en överblick av de danska och norska avdelningarna kommer också att studeras. Det finns totalt sju volymer på Riksarkivet med material från *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*. På grund av materialets storlek kommer endast volym ett att undersökas. Volym ett är störst och innehåller främst officiella och formella protokoll och brev varav majoriteten är skrivna på maskin. De kvarstående volymerna innehåller främst informella brev och är så många att det inte finns tid att undersöka i den här uppsatsen. Breven är också skrivna för hand, vilket hade gjort att undersökningen hade tagit ännu mer tid. De officiella och formella dokumenten i volym ett bör vara tillräckligt för att besvara frågeställningen.

Tyvärr är materialet inte välorganiserat, vilket kan leda till att något dokument eller brev kan missas när undersökningen sker om man inte är försiktig. I materialet förekommer det även dokument på flera olika språk. De flesta är på svenska, danska eller norska, men ibland förekommer franska och ryska. Därför finns det alltid en risk att vissa ord i några dokument kommer att översättas bristfälligt, men det bör inte påverka dokumentens helhet. På samma sätt finns det brev som är skrivna för hand och som ibland kan vara svåra att läsa, speciellt om breven inte är på svenska. Men även där bör inga stora missförstånd göras. Även risken finns att vissa brev eller dokument kan sakna avsändare, mottagare, datum eller något liknande. Därför kan det förekomma problem när dessa dokument källhänvisas. Dock bör det inte vara ett stort problem. Slutligen bör det nämnas att många av breven och protokollen i de flesta fall bara är utkast. Det är därför möjligt att den sista och färdiga versionen av ett dokument, som

inte finns bland materialet, ser annorlunda ut än de tidigare utkasterna. Någon radikal ändring bör dock inte ha ägt rum och således inte påverka resultatet.

Källkritik

I Torsten Thuréns och Jack Werners bok ”Källkritik” listas fyra källkritiska principer som bör beaktas. Principerna är äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet.²¹ Att något dokument på Riksarkivet skulle vara förfalskade är ytterst osannolikt. Likaväl är tidssamband inte ett problem för materialet som ska undersökas. I princip alla dokument är daterade när *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* var aktiv (1928–1932) och nästan allt som är skrivet berättar om händelser som skedde nära in på. Ytterst lite av materialet skulle vara beroende av någon annan källa. Officiella dokument och rapporter bör betraktas som förstahandskällor. Däremot i vissa privata brev kan en del information återberättas av författaren som i sin tur fick den informationen av någon annan. Detta bör dock inte kunna förekomma i en så pass stor utsträckning att det påverkar resultatet.

När det kommer till tendensfriheten kan det ibland vara ett problem. Ett privat brev till en vän lär inte innehålla medvetna lögnar, men ett brev från en sovjetisk diplomat bör granskas med kritiska ögon då de beroende på situation kan tjäna på att ljuga. I vissa dokument är det inte lika uppenbart hur tendensiöst informationen är. Till exempel finns det material där *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* försökte få finansiering. Vid sådana tillfällen ljugar sannolikt inte författaren, men det möjligt att han antingen överdriver eller ”polarar” omständigheterna för att göra sin finansiär nöjd. Det behöver inte vara ett problem i den här utredningen. I stället kan det ibland vara en fördel då det kan visa vad vissa personer och organisationer ville höra.

---

²¹ Thurén, Torsten & Werner, Jack, *Källkritik*, Fjärde upplagan, Liber, Stockholm, 2019. s. 12

Undersökning

Upplägg

Den här uppsatsens undersökning kommer att vara uppdelad i två delar. Den första delen kommer att gå igenom hur *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* arbetade och ge en kronologisk överblick. Andra delen kommer att undersöka vad kommitténs medlemmar var intresserade av såsom tidsperioder och årtal, samt övriga förekomster av sådant som kan tänkas vara nationalistiskt. Efter undersökningen kommer ett kapitel att finnas där resultatet kommer att analyseras.

Del 1 - Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv och dess arbete

Kommitténs grundande

Före första världskriget användes arkiven i Ryssland sällan av skandinaviska historiker.²² Ett par undersökningar hann göras under den här tiden kopplat till nordisk historia, men långt ifrån så mycket som hade kunnat forskas om med tanke på hur mycket material det fanns på arkivet. Den danska professorn Aage Friis hade länge varit intresserad av att åka till Moskva för att kunna göra egna efterforskningar. Detta blev med tiden inte av, utan det var först efter första världskriget som professor Friis åter skulle försöka komma åt arkivet igen då han var intresserad av att forska om ”Nordslesvig-frågan” som var en viktig del av dansk historia under 1800-talet. År 1924, samma år som Danmark etablerade diplomatiska relationer med Sovjetunionen, kontaktade Aage Friis regeringen i Moskva genom dess ambassad i Köpenhamn. Den sovjetiska regeringen gav professor Friis i och med detta tillåtelse att forska på det ryska arkivet, vilket han gjorde mellan september till november 1925 och blev därmed den första personen från utlandet att besöka det ryska arkivet sedan oktoberrevolutionen.

Besöket i Moskva gav Friis en positiv syn på den sovjetiska arkivmyndigheten. Trots att landets ekonomi var i spillror efter första världskriget och det ryska inbördeskriget

---

²² Aage Friis, ”Nordiske Undersøgelser af de russiske Statsarkiver”, *Historisk Tidsskrift* 9. Række, VI Bind (1928-1929). S. 289.

och att myndigheten höll på att reformeras, visade de intresse och välvilja för Friis och hans arbete. Arkivmyndigheten gav honom till och med ”et meget stort antal afskrifter” av de dokument som Aage Friis var intresserad av, trots att det borde ha tagit mycket av deras tid. Allt detta bekräftade professor Friis instinkt om att det fanns väldigt mycket nordiska historiker skulle kunna dra nytta av genom att genomföra flera undersökningar i de ryska arkiven. Därför valde han att föreslå för norska och svenska historiker under historikermötet i Köpenhamn 1926, att de borde bilda en kommitté för att kunna samordna en gemensam utforskning av de ryska arkiven. Detta resulterade i det officiella bildandet av *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* i mars 1928, även om svensken doktor Einar Carlsson påbörjade en egen undersökning i Moskva redan 1927 på uppmaning av professor Aage Friis.

Kommitténs medlemmar

Den nionde mars 1928 hade *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* sitt första möte. De närvarande norrmännen var professor Oscar Albert Johnsen och professor Olaf Broch. Danskarna på mötet var professor Aage Friis och riksantikvarien Laurs Laursen, medan Sverige representerades av doktor Einar Carlsson, professor Sven Tunberg och riksantikvarien Helge Almquist som också blev kommitténs ordförande.

Professor Johnsen var väldigt nationalistiskt präglad historiker.²³ Han arbetade mycket för att skapa en tydligare norsk identitet inom historieskrivningen och försökte distansera Norges historia från till exempel Danmark som länge hade styrt Norge, vilket man kan se i och med att han var med och skrev om åren 1660–1814 i verket *Norges historie fremstillet for det norske folk*. På beställning på det norska utrikesdepartementet skrev han även *Finnmarkens politiske historie* för att legitimera Norges historiska rättigheter till området. Johnsen blev på grund av sin ”oklara hållning” till den tyska ockupationen under andra världskriget, tvungen att lämna sin post som professor efter krigets slut.

---

²³ https://nbl.snl.no/Oscar_Albert_Johnsen [Hämtad 26 november 2022].

Till skillnad från de andra medlemmarna av kommittén var professor Broch inte en historiker utan en språkforskare med specialitet inom slaviska språk.²⁴ Varför en person som inte var historiker fick vara med i kommittén nämns aldrig, men med största sannolikhet berodde det på att han behärskade det ryska språket vilket få av de andra medlemmarna verkar ha gjort. Efter första världskriget började Broch byta riktning från att forska om slaviska språk till att skriva artiklar om historiska kontakter mellan Norge och Ryssland. Han bedrev även forskning om det norsk-ryska hybridspråket som utvecklades längs Nordnorges kuster på grund av handel mellan länderna.

Aage Friis var, som tidigare nämnts, medlem i det danska partiet Radikale Venstre vilket var ett socialliberalt parti.²⁵ Han gick med i ung ålder och var med i partiet i hela sitt liv. Men trots detta var han en tydlig nationalist. En stor del av sitt arbete som historiker var att skriva om Sydjylland, vilket Danmark förlorade i ett krig mot Preussen 1864. Likt många andra danskar ville professor Friis att en del av det förlorade territoriet åter skulle bli en del av Danmark. Han var med och initierade Oktoberadressen, vilket var ett offentligt krav från kända danskar som krävde i oktober 1918 att den danska staten skulle kräva folkomröstningar i de områden av Tyskland där det bodde danskar. Även som historiker var Friis nationalistiskt sinnad och kritiserade de historiker som var ”källkritiskt radikalare”.²⁶

Laurs Laursen blev Danmarks riksantikvarie 1924.²⁷ Han hade en utbildning inom historia, men hade jobbat på danska Rigsarkivet ända sedan 1889 och var därmed mer utav en arkivarie än historiker. Under sin tid på Rigsarkivet blev han känd för att vara bekant med alla arkivets olika samlingar. I sitt jobb åkte Laursen till flera länder, bland annat Tyskland och Sverige, för att lära sig om andra länders arkivmetoder. Trots detta var Laursen emot stora förändringar på Rigsarkivet. Han ska även ha haft svårigheter med att avsluta stora projekt under sin tid som riksantikvarie.

I Sverige under samma period var Helge Almquist riksantikvarie. Almquist hade redan innan han blev involverad i *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*, haft

---

²⁴ https://nbl.snl.no/Olaf_Broch [Hämtad 26 november 2022].

²⁵ https://biografiskeksikon.lex.dk/Aage_Friis [Hämtad 26 november 2022].

²⁶ Åström Elmersjö 2013. s.83.

²⁷ https://biografiskeksikon.lex.dk/L._Laursen [Hämtad 3 december 2022].

mycket erfarenhet av Ryssland. Hans doktorsavhandling handlade om Sverige och Rysslands relationer mellan 1595 och 1611 och var den enda avhandlingen inom historia som fick betyget A under 1900-talet.²⁸ Efter det ska han ha besökt Ryssland vid flera tillfällen och ska till och med blivit ledamot i en arkivkommission i Nizhny-Novgorod 1913.²⁹ Under sommaren 1917, det vill säga efter februarirevolutionen men före oktoberrevolutionen, besökte Almquist även de arkiven i Moskva, där han forskade om Karl XIV Johan.³⁰ Förutom att vara historiker och arkivarie, var Almquist även politiker. Mellan 1925 och 1928 satt han i andra kammaren som högerpolitiker och var därmed politiskt konservativ. Men tvärtemot Aage Friis, som var politiskt liberal men historiskt konservativ, var Almquist reformvänlig inom historieämnet. Han använde sitt politiska kapital för att se till att den nystartade historietidskriften *Scandia*, som var mer källkritisk, fick rätt till samma statliga bidrag som *Historisk Tidskrift*, vilket var mer nationalistiskt sinnad.³¹

Historisk Tidskrifts redaktör under den här perioden var historikern Sven Tunberg, som också var med i kommittén. Som ensam redaktör hade Tunberg möjligheten att ensamt bestämma vad som skulle bli eller inte bli publicerat, vilket skapade irritation.³² Han var, som antytts ovan, en mer nationalistiskt präglad historiker och skulle flera gånger hamna i konflikt med de som förespråkade en hårdare källkritik. Tunberg var rektor för Stockholms högskola 1927–1949 och skulle bli chef för Informationsstyrelsen under andra världskriget, vilket var en myndighet som arbetade med propaganda och folklig opinion.³³

Kommitténs nya medlemmar

I samband med kommitténs grundande i mars 1928 fattades två viktiga beslut. Först beslutades det att varje ”land” eller åtminstone varje avdelning av kommittén, skulle få en röst var. Det innebar att inget land fick en orättvis fördel genom att ha fler

---

²⁸ Gunneriusson 2002. s.50.

²⁹ Vad denna arkivkommission gjorde finns det inga spår av.
<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=5702> [Hämtad 3 december 2022].

³⁰ Friis s.290.

³¹ Gunneriusson 2002. s.51.

³² Ibid s.49–50.

³³ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sven-tunberg> [Hämtad 3 december 2022].

medlemmar i sin avdelning. Om en ledamot från ett land skulle få förhinder inför ett möte med hela kommittén, kunde inte de andra länderna ”kuppa” igenom omröstningar som annars inte hade kunnat gå igenom under mötet. Det innebar att varje lands avdelning behövde diskutera internt vad de tyckte i en fråga innan mötet med hela kommittén blev av. Att varje skandinaviskt land fick en röst gjorde även att det andra stora beslutet kunde tas, vilket var att utöka antalet svenska ledamöter. Den svenska delegationen ville att den svenska avdelningen skulle bestå av representanter från Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms högskola och av riksantikvarien. Eftersom riksantikvarie Helge Almquist och Stockholms högskolas rektor Sven Tunberg redan var representerade i kommittén, behövde man bara hitta representanter från Uppsala och Lund.

De som blev invalda till kommittén var professor Ludvig Stavenow från Uppsala universitet och Lauritz Weibull från Lunds universitet. När och varför de valdes framgår inte av materialet. De blev aktiva senast hösten 1928, men troligen innan dess.³⁴

Ludvig Stavenow föddes och växte upp i Stockholm som son till en tysk immigrant. Denna bakgrund ska dock inte ha påverkat honom på ett synligt sätt i hans arbetsliv. Som historiker skrev han om frihetstiden och gustavianska tiden under hela sin karriär. Han ska också ha varit en av de första historikerna i Sverige som var intresserad av historiografi. Mellan 1918 och 1929 var han rektor på Uppsalas universitet. Politiskt var Stavenow från början liberal och var med i Verdandi som var och är knutet till arbetarrörelsen. Med tiden skulle Stavenow istället bli allt mer konservativ.³⁵

Lauritz Weibull var, som tidigare nämnts i uppsatsen, en av de som hårdast propagerade för att en gedigen källkritik skulle användas inom svenskt historiebruk. Han var son till historikern Martin Weibull och bror till den mindre kända historikern Curt Weibull. År 1919 konkurrerade han med Sven Tunberg om en professorstjänst vid Lunds universitet. Tunberg var favoriserad till att vinna, men efter att han i stället tackade ja

---

³⁴ Det tidigaste dokumentet där Weibull och Stavenow nämns (som har hittats) kommer från 1 november 1928 då Almquist ber i ett brev om deras åsikter angående inköpet av fotografisk apparat från arkitekt Sellman.

³⁵ <https://sok.riksarkivet.se/sbl/mobil/Artikel/20040> [Hämtad 5 december].

till en professorstjänst i Stockholm kunde Weibull bli professor. Denna rivalitet hade funnits sedan tidigare när Tunberg valde att kritisera Weibulls källkritik. i *Historisk Tidskrift*.³⁶ Rivaliteten fortsatte även när att Lauritz Weibull var med och grundade tidskriften *Scandia* 1928 vilket skulle komma att konkurrera med *Historisk Tidskrift* där Tunberg var redaktör.³⁷ Förutom att förespråka en hårdare källkritik var Lauritz Weibull även intresserad av att dekonstruera svensk nationalism. Han var tillexempel villig att använda sig av danska nationalistiska talepunkter så länge som det skadade den svenska nationalismen. Detta förakt kan ha kommit från hans starka identitet som skåning.³⁸

Inköpet av Sellmans fotografiska apparat

Runt 1928 bedrevs kommitténs arbete inte lika professionellt som den senare skulle bli. Hur arbetssättet såg ut runt den här tiden framgår inte av källmaterialet, men det verkar som att de som arbetade i Moskva berättade för de anställda på centralarkivet i Moskva vad för slags material de ville titta på och sedan bara började forska på det sätt de tyckte var bäst. Detta kan fungera i många sammanhang, men eftersom centralarkivet har tusentals eller till och med hundra tusentals dokument som berör Skandinavien, är det omöjligt att själv gediget gå igenom allt material.³⁹ På grund av detta började kommittén fundera på om man kunde lägga upp arbetet på ett annat sätt. I stället för att genomföra sporadiska undersökningar i centralarkivet, började tanken om att aktivt fotografera dokumenten för att sedan skicka filmrullarna till Skandinavien. På det viset kunde en framtida forskare ha tillgång till allt material utan att behöva åka till Sovjetunionen. Men att införskaffa en kamera som skulle klara av den här sortens arbete på 1920-talet, var lättare sagt än gjort.

Under hösten 1928 påbörjade Helge Almquist och Sven Tunberg att försöka hitta en apparat som skulle kunna fungera som en ”kopiator”. På ett oklart sätt hittade de arkitekt Ture Sellman. Han ska ha erbjudit att konstruera en stor kamera som skulle klara kommitténs önskemål. Efter ett möte med Almquist och Tunberg ska Sellman ha

---

³⁶ Gunneriusson 2002. s.48.

³⁷ Ibid s.44.

³⁸ Ibid s.39.

³⁹ Enligt Ragsdale hade Danmark 1984, efter mera samarbeten med Sovjetunionen, samlat på sig cirka 200,000 sidor av ryska dokument. Ragsdale 1984 s. 273.

sagt att det skulle kosta dem mellan 6 000 och 7 000 kronor. Men vid ett senare tillfälle ångrade Sellman sig och höjde priset till 7 800 kronor, vilket gjorde Almquist och Tunberg väldigt upprörda. I dagens penningvärde är det nästan 200 000 kronor.⁴⁰ Dock var det värsta att Sellman inte kunde garantera när hans maskin skulle bli färdig. Detta var väldigt viktigt eftersom doktor Einar Carlsson skulle komma tillbaka till Sverige vid jul för att senare åka tillbaka till Moskva i januari 1929. Tanken var då att Carlsson skulle kunna ta med sig kameran till ryska centralarkivet när han åkte tillbaka. Men om Sellmans apparat inte skulle bli färdig hade säkert mycket arbetstid gått till miste. Därför började man fundera på om det fanns någon annan som de kunde fixa en ”kopiator” som de kan använda.

Almquist och Tunberg lyckades få ett annat erbjudande från företaget Graham Brothers i Stockholm. De lovade att sälja en fotostat, det vill säga en primitiv kopieringsmaskin, för 3 045 kronor plus 700 kronor för köpet av en elektrisk torkmaskin. Företaget lovade även att apparaten skulle bli levererad senast en månad efter beställning. Eftersom mycket var på spel skrev Almquist 1 november till de andra svenska medlemmarna av kommittén för att höra från vem man borde köpa utav.⁴¹

Fördelarna att köpa från Graham Brothers var att det var billigare och att de kunde leverera fotostasen innan Einar Carlsson skulle åka tillbaka till Moskva. Trots dessa fördelar kom man fram till att det var bäst att köpa från arkitekt Sellman. Man kom fram till att den amerikanska fotostasen riskerade att bli för stor för att få plats på arkivet.⁴² Samtidigt ska Sellman med tiden ha gjort förbättringar med sin apparat.⁴³ Vad dessa förbättringar var framgår inte i detalj, men i ett brev från Almquist till Sellman kräver Almquist att apparaten måste anpassas efter ”de elektriska strömförhållandena i Moskva”⁴⁴, och i ett annat brev står det att Sellmans uppfinning gör arbetet snabbare samtidigt som bilderna blir bättre.⁴⁵

---

⁴⁰ <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/prisomraknaren/> [Hämtad 9 december].

⁴¹ [Till och med härifrån kommer alla primärkällor komma ifrån Riksarkivets ämbetsarkiv med referensnumret SE/RA/481/02/05/A/1]. Brev från Almquist till Stavenow. Dat. 1 nov. 1928.

⁴² Brev från Almquist till Carlsson. Dat. 6 nov. 1928.

⁴³ Brev till Johnsen. Inget datum eller underskrift. Troligen från Almquist i november 1928.

⁴⁴ Brev från Alquist och Tunberg till Sellman. Dat. 2 nov. 1928.

⁴⁵ Brev från svenska kommittémedlemmar till Kungen [regeringen].

Men det fanns andra viktiga anledningar till att man valde att köpa från Sellman. Den ena är att inköpet från Sellman tydligen hade ”väckt allmänt intresse” och att man riskerade att ”förarga” vissa personer om man inte valde att köpa från Sellman.⁴⁶ Vad det ”allmänna intresset” egentligen innebar framgår inte, men i en rapport till regeringen betonas det att apparaten kommittén använder är uppfunnen i Sverige.

“Det torde därvid även förtjäna Eders Kung.Maj:ts uppmärksamhet, att forskningarna äro förknippade med användandet av en svensk uppfinning, arkitekten Ture Sellmans fotografiska apparat”

Det är därför troligt att användandet av en svensk uppfinning gav kommitténs projekt extra mycket prestige och legitimitet. Åtminstone trodde man det när man skrev till svenska regeringen, som var med och finansierade projektet.

Den andra anledningen till att man slutligen valde att köpa in Sellmans apparat var för att doktor Einar Carlsson trodde att ryssarna inte skulle acceptera något annat. Tydligen hade centralarkivet i Moskva redan en liknande fotograf som Graham Brothers var villiga att sälja. Carlsson, som vid detta laget hade arbetat i arkivet vid flera tillfällen, var övertygad om att personalen på arkivet skulle bli så kränkta av att svenskarna hade köpt in en likadan maskin och därmed inte visade uppskattning.⁴⁷

Första tiden med Sellmans fotografiska apparat

Arkitekt Sellman lyckades bli klar i tid inför Einar Carlssons återfärd till Sovjetunionen i januari 1929. Kommittén hade fått tillstånd och hjälp av den sovjetiska ambassaden att föra in apparaten i landet⁴⁸ och Carlsson fick inga problem att installera den på arkivet, även om en anställd vid namn Makarov ”i början visade en något sur min mot apparaten”.⁴⁹ Nu kunde ett mer gediget arbete genomföras där alla dokument systematiskt behandlas.

---

⁴⁶ Brev från Almquist till Carlsson. Dat. 6 nov. 1928

⁴⁷ Brev till Johnsen. Inget datum eller underskrift. Troligen från Almquist i november 1928.

⁴⁸ Kopia av sovjetiskt dokument med rubriken удостоверение [intyg]. Dat. 16 января [16 januari] 1929.

⁴⁹ Brev från Almquist till Friis. Dat. 12 mars 1929.

Till en början var arbetet med att dokumentera och fotografera de ryska dokumenten inte problemfritt. Det största problemet var att de historiker som arbetade på arkivet i Moskva inte var utbildade fotografer. Antagligen underlättades det inte av att det inte var en vanlig kamera som de behövde använda, utan en specialbyggd. Många bilder blev därför av bristfällig kvalitet i början. Fotofilmerna behövde även behandlas, skickas till Stockholm och sedan framkallas innan någon visste hur bra bilderna blev. Detta kunde ta flera veckor och kunde skapa irritation bland historikerna. Till exempel klagade den danska historikern Mag. Bøggild-Andersen vid ett tillfälle på doktor Einar Carlsson, som hade mer erfarenhet, för att ha varit för dålig på att förklara hur man skulle använda kameran för att få bra bilder. Carlsson menar i stället att han förklarade så gott han kunde och att om Bøggild-Andersen verkligen ville lära sig hur apparaten fungerade skulle han ha pratat med Sellman när Bøggild-Andersen tidigare hade besökt Stockholm.⁵⁰

Sovjetiska övertagandet av fotograferingen

Den 14 maj 1930 skrev kommittén kontrakt med sovjetiska centralarkivet om att de skulle ansvara för fotograferingen av de ryska dokumenten med hjälp av en professionell fotograf.⁵¹ Hur detta kom till exakt är svårt att avgöra då källorna antyder i vissa fall att det var ryssarna som tvingade till sig detta och i andra fall andra att skandinaverna var positiva till det.

Ryssarna var från början bara ansvariga för att framkalla negativen efter fotograferingen. Därefter skickades de till Stockholm där Sellman gjorde om dem till positiva kontaktkopior och slutligen skickades de vidare till svenska, norska eller danska riksarkivet. Almquist spekulerar att ryssarna troligen ville ha ansvar för framkallningen av negativen på grund av ”kontrollsyfte”.⁵² Denna spekulering verkar det finnas fog för då de anställda på centralarkivet snabbt verkade vilja ta över kameran på något plan. Det oroar dock inte Almquist, utan han skriver till Einar Carlsson att det

---

⁵⁰ Brev från Almquist till Friis. Dat. 14 feb. 1930.

⁵¹ Kontraktet finns i original på ryska och i formen av en svensk översättning. Datumet 14 maj finns bara på det ryska dokumentet.

⁵² Brev från Almquist till Friis. Dat. 12 mars 1929.

var underförstått på kommitténs första möte, att kameran eventuellt skulle ”stanna” i Moskva. Almquist ber dock Carlsson att inte ge några absoluta löften om detta till de ryska kollegorna, men han fick lov att antyda att detta var fallet.⁵³

I och med det ovanstående verkar det som att det inte fanns någon konflikt. Även under hösten 1929 diskuterade man inom kommittén om det inte var bäst om man anställde en nordisk eller en rysk fotograf för att underlätta arbetet.⁵⁴ Men plötsligt verkar de sovjetiska myndigheterna blivit väldigt aggressiva i sitt försök att ta över kontrollen av kommitténs kamera. I januari 1930 ändrades tonen helt då Almquist rapporterade följande:

*“Carlsson överlämnade därvid dels sin rapport för december, dels en redogörelse för ryssarnas planer att få apparaten i sitt våld, i den mån de skymtat under hans vistelse i Moskva.”*⁵⁵

Det verkar inte heller som att Almquist överdriver. I samma brev rapporterar Einar Carlsson möjligheten att använda sig av diplomatiska kanaler för att skydda kommitténs äganderätt av kameran. Han menar att det antagligen hade lett till ”tillfredsställande svar från ryska utrikesledningens sida”, men att det i sin tur skulle provocera Centralarkivet till att sabotera hela projektet. Med andra ord är det något allvarligt som har hänt. Carlsson kommer fram till att det bästa sättet att hantera situationen på är att ”acceptera den nya ryska ståndpunkten och försöka göra det bästa av den”. Rädslan för att ryssarna på något sätt skulle beslagta kameran var så stor att Almquist ville att kameran skulle tas med hem till Sverige när delegaten C.F. Palmstierna skulle åka hem från Moskva. Dock uppmanades Palmstierna att lämna kvar stativet så att arbetarna på centralarkivet inte skulle misstänka att historikerna inte skulle komma tillbaka.⁵⁶

---

⁵³ Brev från Almquist till Carlsson. Dat. 16 mars 1929.

⁵⁴ Beslutsprotokoll från möte mellan Tunberg, Laursen och Friis. Dat. 31 okt. 1929.

⁵⁵ Brev från Almquist till Friis. Dat. 12 jan. 1930.

⁵⁶ Brev från Almquist till Palmstierna. Dat. 24 april 1930.

Kontraktet med Centralarkivet

Detta bör vara bakgrunden till det kontrakt som skrevs under den 14 maj 1930 och som godkändes av kommittén 12 juni 1930.⁵⁷ Kontraktet konstaterar att ”apparaten” tillhör kommittén, men att centrala arkivstyrelsen (det vill säga ryssarna) ska ta över ”framställningen av fotografiska reproduktioner.” Centralarkivet ska vara ansvariga med att anställa en fotograf, medan kommittén ska ansvara för att ha med film till kameran. Kommittén ska även betala arkivet 85 rubel i månaden som ska gå till fotografens lön. Detta var faktiskt väldigt billigt då sovjetiska arbetare i städerna i genomsnitt tjänade runt 130 rubel per månad under den här tiden.⁵⁸ Historikern Bøggild-Andersen konstaterar, efter att kontraktet väl hade införts, att ryssarna inte verkade försöka utnyttja kontraktet för ekonomisk vinning.⁵⁹

I kontraktet fastslogs även att kommittén, med hjälp av den ryska fotografen, måste ta minst 5 000 bilder i månaden, det vill säga 200 bilder per dag. Men detta förutsatte att fotografen och kommitténs medarbetare hade tillgång till kamerafilm och att kameran inte gick sönder. Arbetet skulle även bedrivas 6 dagar i veckan och skulle ske ”noggrant efter de anvisningar givas av kommissionens medarbetare”. Till sist fastställdes att kontraktet kunde upphävas två veckor efter det att någon part meddelat intentionen att avbryta samarbetet.

Även om kommittén delvis blev tvingade till att ge mer makt till sovjetiska arkivmyndigheten, verkar det som att man var nöjd med resultatet. I ett brev till svenska ecklesiastikminister, dagens utbildningsminister, rapporterar Almquist att avtalet ”torde medföra den fördelen, att de skandinaviska forskarna mer odelat kunna ägna sig åt genomgång och kritisk granskning av arkivalierna.”⁶⁰ Den sovjetiska fotografen ska även ha gjort ett tillfredställande jobb.⁶¹

---

⁵⁷ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

⁵⁸ Robert C. Allen, ”The Standard of Living in the Soviet Union, 1928-1940”, *The Journal of Economic history* Vol. 58, No. 4 (Dec 1998), s. 1078.

⁵⁹ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

⁶⁰ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 29 juni 1930.

⁶¹ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

Inkomster och utgifter

Ett så stort projekt som *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* ansvarade över, behövde finansiering. För svensk del kom denna finansiering från två olika håll. Den svenska regeringen gav i regel 5 000 kronor varje år till svenska avdelningen, medan en stiftelse också donerade 5 000 kronor. År 1928 fick man även 5000 kronor ifrån Längmanska kulturfonden, men året därpå gav stiftelsen endast 3000 kronor i bidrag. Eftersom svenska avdelningen av kommittén trodde att man skulle få lika mycket pengar även 1929, sökte man 2 000 kronor extra från regeringen. I ansökan konstaterar Almquist att svenska kommittén behöver 10 000 kronor i budget varje år för att forskningen ska bedrivas effektivt. Intressant nog påpekar Almquist även på att danskarnas budget minsann är på 10 000 kronor och att Sverige minsann inte får satsa mindre pengar än Danmark.⁶² Det verkar inte som det argumentet var fungerade då svenska delen av kommittén fick 1 500 kronor i bidrag av norska kommittén (som hade en budget på 6 000 kronor)⁶³, samt låna 1 500 av danska kommittén under den här perioden.⁶⁴ Efter detta började svenska grenen söka bidrag från Humanistiska fonden i stället för att fortsätta söka från Längmanska kulturfonden.⁶⁵

Kommitténs utgifter gick främst till reseersättningar, kost till de svenska forskarna, betalning för framkallande av film i Moskva och för anskaffande av positiva kontaktkopior i Stockholm.⁶⁶ I början behövde också mycket pengar gå till doktor Einar Carlsson för hans arbete i Moskva. Ganska förståeligt ville han få kompensation för den uteblivna lön som han annars hade fått genom sitt ordinarie jobb. Utbetalningar till honom för hans arbete i mellan oktober 1928 och december 1929 landade slutligen på 9 357 kronor, vilket var en stor del av kommitténs budget.⁶⁷ Omräknat till 2022 års penningvärde blir det drygt 300 000 kronor.⁶⁸ En stor del av det beloppet bör dock delvis ha betalats av den danska avdelningen eftersom man kom överens om att svenskarna och danskarna skulle dela på alla utgifter som uppstått till och med juni

---

⁶² Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 21 maj 1929.

⁶³ Mötesprotokoll. Dat. 9 juni 1929.

⁶⁴ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 29 juni 1930.

⁶⁵ Brev från svenska kommittémedlemmar till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. dec. 1929.

⁶⁶ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 29 juni 1930.

⁶⁷ Mötesprotokoll. Dat. 9 juni 1929.

⁶⁸ <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/prisomraken/> [Hämtad 12 december 2022].

1929.⁶⁹ Flera av de svenska medarbetarna valde dock senare att arbeta gratis när de var i Moskva, vilket borde ha hjälpt med kommitténs budget.⁷⁰

De svenska och danska historikerna hade möjligheten att bo och äta på danska legationen i Moskva, vilket fungerade bra.⁷¹ De historiker som valde att arbeta för kommittén gratis fick även bo och äta där gratis.⁷² Dock fanns det bara utrymme för två personer från kommittén att bo där samtidigt. Det innebar att kommittén behövde koordinera deras resor och ibland ställa in resor när scheman kolliderade.⁷³ Vid sommaren 1931 kunde inte den danska vicekonsuln längre erbjuda kost för svenska delegater i Moskva. Varför framgår inte, men de fick åtminstone fortsätta bo på danska legationen. Det resulterade i att kommittén behövde fråga svenska utrikesdepartementet om de kände till någon svensk i Moskva som skulle kunna erbjuda kost i utbyte mot betalning.⁷⁴ UD lyckades inte hitta någon i Moskva som skulle kunna hjälpa svenska medlemmar av kommittén. I stället föreslog de att de kunde äta på hotell. Detta ansågs dock vara för dyrt för kommittén. Almquist gav även ett lite mer annorlunda argument till varför det inte skulle gå: ”eftersom moskovitisk mathållning väl plötsligt kan avslöja oförutsedda risker”.⁷⁵ Till slut lyckades dock svenska UD komma med en lösning. Under hösten 1931 erbjöds svenska historiker att äta “hos attachén vid svenska beskickningen Grafström”.

Projektets slut

Enligt kontraktet som skrevs mellan *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* och sovjetiska centralarkivet, kunde samarbetet upphöra två veckor efter att någon part önskade det. Exakt när de sovjetiska myndigheterna sade upp kontraktet framgår inte, men första gången situationen nämns är i en rapport till ecklesiastikminister daterat 30 juni 1931.⁷⁶ I rapporten uppges problemet endast handla om en konflikt om arvudet som kommittén skulle betala till centralarkivet. Det är en hyfsat rimlig förklaring då det

---

⁶⁹ Mötesprotokoll. Dat. 9 juni 1929.

⁷⁰ Brev från Almquist till Friis. Dat. 12 mars 1929.

⁷¹ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 21 maj 1929.

⁷² Brev från Almquist till Friis. Dat. 12 mars 1929.

⁷³ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

⁷⁴ Brev från kommittén till utrikesministern. Dat. 15 juni 1931.

⁷⁵ Brev från Almquist till Friis. Dat. 31 juli 1931.

⁷⁶ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 30 juni 1931.

tidigare har konstaterats att fotografens lön var betydligt lägre än andra sovjetiska stadsbors. Almquist påpekar i brevet till ministern om att förhandlingar har inletts för att lösa konflikten och verkar därmed vara optimistisk till att ett nytt kontrakt ska kunna komma på plats snart.

I källmaterialet nämns inget nytt kontrakt, men i ett utkast till en rapport från december 1931 nämner kommittén vad för slags dokument de har fotograferat det senaste halvåret.⁷⁷ Det innebär att den konflikt som uppstod i sommaren 1931 delvis hade löst sig vid årets slut. Men det var bara början. Någon gång under våren 1932 sa sovjetiska arkivet upp kontraktet på nytt. Som svar skickade kommittén under sommaren 1932 professor Broch för att förhandla om kontraktet. Dessa förhandlingar verkar inte ha gått så bra eftersom Broch själv föreslår på ett möte i Oslo i september 1932 att kommitténs arbete ska skjutas upp ett år till dess att relationen med ryssarna har hunnit repareras. Men precis som förra gången centralarkivet upphävde kontraktet i 1931 fanns det en stor optimism om att situationen skulle lösa sig. Bland annat bestämdes det att varje nationell avdelning av kommittén skulle förbereda en lista på det ryska material man ville undersöka så att de ryska arkivarierna hade god tid på sig att förbereda sig för när ett nytt kontrakt har tillkommit.⁷⁸ Den här gången blev det dock till slut inget nytt kontrakt, även om Almquist så sent som mars 1933 fortfarande var optimistisk.⁷⁹ Det skulle dröja till 1958 innan Sverige var med och utforska i samma arkiv igen.⁸⁰

Men varför avbröt de sovjetiska myndigheterna samarbetet? På den frågan hade kommittén inte något riktigt bra svar. Den norska professorn Oscar Alber Johnsen trodde att svenskarnas och danskarnas arbete, i ryssarnas ögon, inte hade haft karaktären av ”forskning” [citattecken i protokollet]. Han menade att kommittén borde ha arbetat så som man gjorde när andra skandinaviska historiker tidigare utforskade vaticanarkivet. Det antyds att Johnsen tyckte att kommittén borde ha undersökt materialet mer sporadiskt i stället för att fotografera allt material som man kom över. Aage Friis och Lauritz Weibull höll inte alls med om detta och menade att man borde fortsätta fotografera allt material, vilket hade bestämts 1930.⁸¹ Att ryssarna inte tyckte

---

⁷⁷ Brev från svenska kommittémedlemmar till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. dec. 1931.

⁷⁸ Mötesprotokoll. Dat. 11-12 sep. 1932.

⁷⁹ Brev från Almquist till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. 3 mars 1933.

⁸⁰ Ragsdale 1984 s. 273.

⁸¹ Mötesprotokoll. Dat. 11-12 sep. 1932.

vad kommittén var ”riktig forskning” är fullt möjligt. Men att bara avbryta på grund av den saken hade varit befängd. Därför finns det säkert en bättre förklaring till varför samarbetet fallerade.

En bättre förklaring till varför ryssarna sa upp kontraktet kommer från svenska diplomaten Nils Lind.⁸² Han mötte en företrädare för sovjetiska centralarkivet 15 maj 1932 och fick höra situationen från deras sida. Enligt företrädaren hade en stor del av samarbetet varit ett stort misstag och borde aldrig ha blivit av till att börja med. Det stora problemet var tydligen att kommittén hade fått ”carte blanche” till att få undersöka allt material de begärde fram till 1881. Alla dokument som var skrivna efter det skulle först undersökas av centralarkivet för att avgöra om dokumentet var ”lämpligt” för att fotograferas.⁸³ Företrädaren hävdade i sitt möte med Lind att *alla* dokument oavsett ålder borde ha granskats av arkivets personal innan kommittén fick kopiera dem. För när väl alla dokument var kopierade och skickade till Stockholm, Köpenhamn eller Oslo, hade Sovjetunionen inte längre något inflytande kring vad för slags forskning eller publikationer som kunde ske efter detta. Sovjetunionen var med andra ord rädda för att vissa dokument skulle kunna få Ryssland att framställas i dålig dager, trots att det handlade om saker och ting som hände för relativt länge sedan. Allt detta passar in i vad Ragsdale hävdar i sin artikel. Enligt honom blev ryssarna oerhört kränkta på 1950-talet, då Sverige gjorde nya undersökningar i de ryska arkiven, när svenskarna ville forska om ryska mutor i Sverige under frihetstiden.⁸⁴ Trots att Sovjetunionen var ett nytt land med en ny regim, var man tydligen väldigt försiktig kring vad andra länder tyckte om det gamla tsardömet.

Företrädaren för centralarkivet hävdade att de inte hade något emot utländska forskare, men kraven de ställde var för höga för att kommittén realistiskt sett skulle kunna fortsätta med sitt arbete. Att låta en sovjetisk kommission granska alla dokument i för hand är inte nödvändigtvis ett stort problem. Men med tanke på att kommittén hade i uppdrag att fotografera minst 200 dokument om dagen, skulle en sovjetisk granskning göra det omöjligt för kommittén att genomföra sitt projekt med samma ambitionsnivå

---

⁸² Brev från Lind till Palmstierna. Dat. 17 maj 1932.

⁸³ Brev från sovjetiska ambassaden i Köpenhamn till Friis. Dat. 23 aug. 1929.

⁸⁴ Ragsdale 1984 s.273–274.

som tidigare. Det är därför inte konstigt att *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* fick sitt slut här.

Del 2 – Vad Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv var intresserade av.

Eftersom *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* bestod av tre underavdelningar från varje skandinaviskt land, var det både enklast och mest rättvist att låta varje underavdelning själva få bestämma vad som borde undersökas. De var dock alltid tvungna att förhålla sig till de dokument som det ryska arkivet faktiskt hade tillgång till. Det material som kommittén till synes främst hade tillgång till var diplomatisk korrespondens.⁸⁵ Därför var historikerna i kommittén till viss del begränsade i vad de kunde undersöka, men de kunde fortfarande bestämma från vilken tid de undersökta dokumenten skulle komma ifrån.

Norska undersökningar

Den grupp som dock hade sämst möjligheter att välja var norrmännen. Det har att göra med den enkla anledningen att Norge inte blev självständigt förrän så sent som 1905. Norrmännen, som förståeligt menade att de trots allt var en nation innan de fick självständighet från Sverige, ville självklart undersöka material som handlade om Norge innan 1905. Men det hade varit lättare sagt än gjort. Eftersom Norge inte hade en stat, och därmed ingen utrikespolitik, skulle det vara svårt samt ta lång tid att hitta diplomatisk korrespondens på centralarkivet som rör Norge då de troligtvis skulle skickas till och från Stockholm eller Köpenhamn i stället för Oslo. På grund av detta fokuserade de norska historikerna på att forska på material som de visst handlade om Norge, det vill säga efter 1905. Samtidigt uppmanade de danska och svenska historikerna att skicka dokument som rör Norge till Oslo, om de skulle stöta på det i deras egna efterforskningar.⁸⁶

Men att undersöka dokument från tiden runt 1905 skulle visa sig att vara problematiskt.

---

⁸⁵ Brev från svenska kommittémedlemmar till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. dec. 1931.

⁸⁶ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

Som tidigare nämnt i del 1, behövdes allt material efter 1881 granskas av sovjetiska tjänstemän innan kommitténs medlemmar fick tillgång till dem. Detta är till viss del förståeligt då det än i dag finns sekretess på en del material om det är för ”modern”. Likt dagens arkiv kan det vara problematiskt att sprida viss information trots att man har fått tillgång till material. Detta var ett problem som de norska historikerna, speciellt professor Broch, stötte på. Vid ett flertal tillfällen diskuterade svenskarna och danskarna inom kommittén att norrmännen inte borde publicera material som behandlar ”den modernaste tiden” då det kunde ”väcka vissa betänkligheter i Moskva” och uppmanade därför Broch att vara försiktig med sina publiceringar.⁸⁷

Dessa uppmaningar verkade inte Broch vilja följa fullt ut. På ett möte i Köpenhamn med kommittén i juni 1930 tvingas kommittén att sätta ner foten. Professor Broch ska ha velat publicera resultaten av den forskning han gjorde 1929.⁸⁸ Den norska avdelningen av kommittén hade inför mötet röstat igenom att de skulle stötta Brochs intention att publicera sin forskning. På mötet var endast professor O. A. Johnsen den enda norrmannen på plats i Köpenhamn och hade därmed uppdraget att försöka övertala svenskarna och danskarna som närvarade.

Precis som tidigare var man väldigt skeptisk till att Broch skulle publicera något som handlade om ”moderna” händelser. Det var inte bara att materialet i deras ögon var modernt i allmänhet som skapade en så stor kontrovers. Inga detaljer kring Brochs eventuella publicering nämns förutom att det till viss del handlade om ”novembertrakten”. Det var ett avtal mellan Sverige-Norge, Storbritannien och Frankrike som skrevs under i november 1855, där Sverige lovade att inte ge upp något territorium till Ryssland i utbyte mot att Frankrike och Storbritannien garanterade Sverige-Norges territoriella integritet. Bakgrunden till detta var att Oscar I, Sveriges och Norges kung, försökte manövrera sig in i Krimkriget. Planen var att eventuellt ta tillbaka delar av Finland, vilket Sverige hade förlorat till Ryssland ett halvt sekel tidigare. Ett svenskt intåg in i Krimkriget materialiserades aldrig, men trots det förblev

---

⁸⁷ Brev från troligtvis Almquist till Johnsen. Inget datum, troligtvis skickat i nov. 1928.

⁸⁸ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

novembertrakten en del av svensk utrikespolitik fram till 1908,⁸⁹ och för Norges del till 1907.⁹⁰

Eftersom novembertrakten skrevs under långt innan 1880-talet, vilket verkar varit gränsen på vad som skulle kunna vara olämpligt i de sovjetiska myndigheternas ögon, borde kontroversen handla om tiden runt när avtalet avskaffades. Den här gången var dock inte de svenska och danska historikerna endast rädda för Sovjetunionens reaktioner på professor Brochs publicering. För första gången nämns risken för hur nordiska intuitioner skulle reagera.

”Af hensyn til det med store statsmilder og af videnskablige fonds finansierede arbejdes videnskablige niveau anseelse var vigtigt, at offentligørelsen af de udørlige beretninger om undergørelserne skete efter en fast, samlet plan, og at den ikke fandt sted, før det paagældende stof var fuldt gennemarbejdet.”⁹¹

Att de institutioner som stöttade *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*, på något sätt skulle ha något emot en publicering bara på grund av att materialet i allmänhet är modernt är inte troligt. I så fall borde denna sorts tvekan ha nämnts vid ett tidigare tillfälle och inte så sent som 1930. Det är möjligt att de som finansierade kommittén inte ville att historikerna skulle på något sätt provocera ryssarna, vilket skulle riskera att de investerade pengarna i slutändan gick förlorade, men även det borde ha nämnts tidigare. En sista förklaringen skulle kunna vara att historikerna trodde att en organiserad och samlad publicering skulle på något sätt imponera mer på deras finansierare då de kanske känner att de får mer valuta för pengarna. Det hade varit förståeligt, men det skulle inte förklara varför det inte hat tagits upp tidigare eller varför man i så fall inte skriver det i protokollet. I stället kan man i sammanhanget få känslan att det mer handlar om att kommittén är rädd för hur skandinaviska intuitioner ska reagera på specifikt det professor Broch tänkte publicera.

---

⁸⁹ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/novembertraktaten> [Hämtat 26 december].

⁹⁰ <https://snl.no/Novembertraktaten> [Hämtat 26 december].

⁹¹ Mötesprotokoll. Dat. 12 juni 1930.

Eftersom den kontroversiella forskningen troligtvis handlade om tiden kring novembertraktens avskaffande, är det troligt att professor Broch hittade information om dåvarande skandinavisk utrikespolitik som bland annat svenska staten kanske inte ville skulle läckas. Man får komma ihåg att 1908 endast är 22 år bort från 1930, vilket är en mycket kort tid när det kommer till hur länge många statliga dokument kan vara hemlighetstämplade.

I slutändan beslutade kommittén att professor Broch inte skulle få publicera sin forskning för tillfället. Den enda personen som röstade för en publicering var norrmannen professor Johnsen. När det var uppenbart att ingen stöttade honom, föreslog Johnsen att varje enskild individ kunde vara ansvarig för vad de publicerade. På det sättet hoppades skulle kommittén möjligtvis kunna undvika kritik för eventuella kontroversiella publiceringar. Medan Johnsen presenterade sitt förslag gav han exemplet med att det även skulle gälla professor Aage Friis forskning om gränslandet mellan Danmark och Tyskland, och antyder därmed att även det skulle kunna vara kontroversiellt.

Professor Johnsens förslag till kompromiss fick inte stöd från de andra medlemmarna i kommittén. Vad som hände med Brochs forskning är oklart. Det finns inga spår av en eventuell publicering från Brochs sida och av allt av att döma blev hans forskning aldrig offentlig även efter att kommittén slutade med sitt arbete. Vad det berodde på kan man endast spekulera kring, men det skulle kunna bero på att det faktiskt fanns något konkret kontroversiellt i hans forskning och att det inte bara fanns en allmän risk om att göra ryssarna upprörda.

Danska undersökningar

Till skillnad från Norge, har Danmark som stat existerat oavbrutet i många århundranden. I och med det kunde de danska historikerna välja fler tidsperioder att undersöka i stället för bara början av 1900-talet.

Enligt Åström Elmersjö var dansk nationalism i första halvan av 1900-talet riktad mot Tyskland och den slesvigska frågan.⁹² Det är tydligt att detta ämne även var utav stort intresse för de danska medlemmarna av *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*. Som konstaterat var grundaren av kommittén, Aage Friis, mycket intresserad i det och hade skrivit och forskat om det sedan tidigare och var säkert drivande i att även kommittén skulle undersöka detta. Redan innan kommitténs grundande hade Friis börjat forska om just detta på centralarkivet. Konflikten angående den danska och tyska gränsen hade till synes inte mycket med Ryssland att göra, men en undersökning borde ha kunnat klargöra rysk utrikespolitik under perioden och redogöra den ryska regimens syn på konflikten.

I ett möte i oktober 1929 konstaterar den danska kommittén att de främst vill undersöka moderna akter.⁹³ Med det menas år 1860 och allt efter det som de kan få tillgång till, då de visste att ryssarna skulle bli allt mer tveksamma med att dela med sig av dokument ju närmare de kom till ”nutid”. Danskarna ville även få tillgång till brevkorrespondens mellan den danska och ryska kungafamiljen. Enligt Ragsdale resulterade kommitténs arbete i att korrespondens mellan de två kungahusen för perioden 1856 – 1885, nu finns bevarade på danska arkiv. Intressant nog behövde man, åtminstone när Ragsdale skrev sin artikel 1984, be om lov från den danska drottningen om man ville använda breven i något sammanhang.⁹⁴

Danskarnas intresse av den slesviska frågan var inte den enda anledningen till att de fokuserade på relativt modernt material. De verkar ha varit medvetna om dessa undersökningar skulle kunna bli kontroversiella i de sovjetiska myndigheternas ögon. I en instruktion för danska medarbetare i Moskva nämns det att de ska fokusera på så moderna dokument som möjligt, på grund av att ryssarna i framtiden skulle kunna ångra sig och dra in tillgängligheten till dessa dokument.⁹⁵ Denna nästan profetiska analys av ryssarnas framtida beteende skulle komma att tjäna kommittén väl i och med att samarbetet med centralarkivet avbröts ett par år senare. Det berodde mycket på grund

---

⁹² Åström Elmersjö 2013. s.59.

⁹³ Dagordning. Dat. 31 okt. 1929.

⁹⁴ Ragsdale 1984 s. 273

⁹⁵ Instruktioner för danska medarbetare. Inget datum.

av att ryssarna ångrade sig om att låta skandinaverna få tillgång till allt för många dokument okontrollerat, vilket tas upp i del 1 av denna undersökning.

Det fanns troligtvis även andra anledningar till att man prioriterade moderna dokument. Likt idag var det relativt få i Skandinavien som behärskade det ryska språket. Att förstå det språk som används i det landet man arbetar i, är ofta ett måste. Kommitténs medlemmar verkade inte ha några större kunskaper i ryska, förutom Olaf Broch som var professor i slaviska språk och möjligtvis Helge Almquist eftersom han både hade forskat om och i Ryssland. Detta kunde lösas i att antingen anlita medarbetare som kunde ryska eller helt enkelt använda sig av andra språk. Professor Aage Friis kommunicerade till exempel på franska i sin brevväxling med det sovjetiska centralarkivet.⁹⁶

Bristen på ryskakunskaper verkar till viss del ha påverkat kommitténs arbete. Egentligen behöver man inte kunna någon ryska för att fotografera ryska dokument, men på grund av att kommittén hade ambitionen om att dokumentera de flesta dokument de fotograferade samt skriva ett PM om vad de handlar om, blir det svårt för en person som inte kan ryska att utföra arbetet.⁹⁷ Intressant nog är inte detta heller ett stort problem för kommittén. I ett brev till Carlsbergfonden skriver den danska avdelningen att de flesta historiker förstår tyska och kan därmed läsa de flesta diplomatiska depescher efter cirka år 1750 eftersom de tydligen var ofta skrivna på tyska.⁹⁸ Det påstås även i en rapport av den danska medarbetaren C. O. Bøggild-Andersen att även om man kan ryska blir de ryska handstilarna allt svårare att läsa ju längre tillbaka man kommer.⁹⁹ Problemet med språket kan därför ha varit motiverande till att danskarna hellre ville i första hand undersöka relativt moderna dokument.

Bara för att danskarna ville fokusera mer på 1800-talet innebär inte att de inte var intresserade av andra tidsperioder också. Däremot varierar de danska källorna kring vilka tidsperioder de borde undersöka förutom andra halvan av 1800-talet. När de danska historikerna skrev till Carlsbergfonden och frågade efter finansiering,

---

⁹⁶ Brev från W. Dombrowsky till Friis. Dat. 20 dec. 1925

⁹⁷ Mötesprotokoll. Dat. 9 juni 1929.

⁹⁸ Brev från danska kommittémedlemmar till Carlsbergfonden. Inget datum, troligtvis 1928.

⁹⁹ Brev från Bøggild-Andersen till danska kommittémedlemmar. Dat. 12 juni 1930.

konstaterar de att man ville undersöka tiden före 1750 samt perioden mellan 1848–1863 (vilket är tiden mellan första och andra slesvigiska kriget).¹⁰⁰ I andra sammanhang diskuteras hur en dansk medarbetare ville studera det stora nordiska kriget, medan två andra medarbetare var sugna på att undersöka perioden mellan 1650 – 1680.¹⁰¹ I slutändan blev det inte några större undersökningar av dessa perioder. I stället lades mycket tid ner på att undersöka slutet av 1700-talet och hela 1800-talet.¹⁰² Det verkar därför som att de danska historikerna av praktiska skäl inte kunde forska om alla tidsperioder de var intresserade av.

Svenska undersökningar

Likt Danmark har även Sverige existerat som självständig stat länge och har också större möjligheter att undersöka äldre diplomatiskt material än ett land som Norge. Som tidigare påpekats i del 1 bildades kommittén i mars 1928. Det dröjde dock till slutet av året innan man hade införskaffat Sellmans fotografiska apparat och medarbetarna kunde faktiskt börja fotografera och kopiera dokumenten. De första undersökningarna med hjälp av Sellmans kamera gjordes i början av 1929 och omfattade året 1772 samt åren 1809–1812.¹⁰³ Varför svenskarna valde att fotografera dokument från dessa årtal berodde antagligen på att 1772 var året som Gustav III gjorde sin statskupp, vilket ryssarna säkerligen hade åsikter kring, och åren 1809–1812 var tiden precis efter Sverige hade förlorat Finland, samtidigt som hotet från Napoleon fanns kvar.

Andra halvan av 1929 verkar inga dokument som är relevanta för svensk historia alls ha blivit fotograferade. I stället hjälpte den svenska historikern Einar Carlsson danskarna när de skulle gå igenom och granska diplomatisk korrespondens mellan Sankt Petersburg och Köpenhamn mellan 1778 – 1783.¹⁰⁴ Varför man valde att bara hjälpa danskarna framgår inte, men i instruktioner till svenska medarbetare i Moskva står det att de svenska delegaterna ”ska ta hänsyn till de danska önskemålen angående

---

¹⁰⁰ Brev från danska kommittémedlemmar till Carlsbergfonden. Inget datum, troligtvis 1928.

¹⁰¹ Dat. 31 okt. 1929.

¹⁰² Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 30 juni 1931.

¹⁰³ Brev från Almquist till ecklesiastikministern. Dat. 29 juni 1929.

¹⁰⁴ Brev från svenska kommittémedlemmar till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. dec. 1929.

arbetets organisation”.¹⁰⁵ Det visar att svenskarna i vissa fall förväntades att lyda under de danska historikerna.

Samma instruktioner ger goda insikter på vad de svenska medlemmarna i kommittén var som mest intresserade av. I den första instruktionen som gavs till C.F. Palmstierna i mars 1930 står det att “Från svensk synpunkt är en genomgång av det diplomatiska materialet för tiden 1813 och följande år det närmaste önskemålet.”¹⁰⁶ Under dessa år blev Sverige åter en del av koalitionen mot Napoleon och blev i och med det allierad med Ryssland. Det var även under den här tiden som de europeiska stormakterna diskuterade hur Europa efter Napoleon skulle se ut, vilket för Sveriges del resulterade i att Norge blev en del av Sverige. I instruktionerna för Palmstierna står det även att ”särskild uppmärksamhet skall ägnas” åt att undersöka om den officiella despeschserien vid den här tiden kompletterades av konfidentiella rapporter. Kommittén verkar därför inte bara ha varit intresserade av dokumentens innehåll, utan även hur Ryssland genomförde sin diplomatiska korrespondens och hur de hanterade hemliga rapporter.

Det sista som Palmstierna beordras att framleta och fotografera ”på svenska avfattade originalurkunder (traktater, kreditiv m.m.) från tiden närmast efter 1648 ”.¹⁰⁷ Varför kommittén ansåg att just detta var väldigt viktigt är oklart. Att de ville dokumentera svenska källor från stormaktstiden är förståeligt, men den svenska stormaktstiden varade i ungefär 100 år. Det är därför udda varför de svenska medarbetarna skulle behöva leta efter material från specifikt tiden efter 1648. Årtalet skulle kunna representera westfaliska freden som avslutade 30-åriga kriget, men det skulle även kunna vara relaterat till Chmelnyskyj-upproret som varade 1648 – 1657. Upproret leddes av ukrainska kosacker mot den polska staten och resulterade bland annat i att Ryssland annekterade det som idag är östra Ukraina.

I januari 1931 fick den svenska medarbetaren O. Jägerskiöld nya instruktioner inför sin resa till Moskva. Majoriteten av instruktionerna var de samma. Vad som hade förändrats var sektionen där vilka tidsperioder som skulle undersökas. Jägerskiöld

---

¹⁰⁵ P.M. för Palmstierna inför avresa till Moskva. Dat. 15 mars 1930.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

direktivet att göra ”en fortsatt genomgång av det diplomatiska materialet för 1800:talet samt en motsvarande för frihetstidens senare skede”.¹⁰⁸ Även denna gång ska den svenska medarbetaren lägga särskild fokus på om den officiella despeschserien kompletteras av konfidentiella rapporter. Det sista som nämnts är att Jägerskiöld får samma direktiv som Palmstierna angående undersökning av material ”från tiden närmast efter 1648”. Antingen hade inte kommittén hunnit gå igenom dokumenten från den här tiden och att kommittén prioriterade bort det.

I sina rapporter till svenska kommitténs finansiärer, framkommer ofta kommitténs syn på hur de såg på materialet som det fanns att fotografera på de ryska arkiven. Till den Humanistiska fondens nämnd beskriver Helge Almquist ”att om här ifrågavarande stora och betydelsefulla uppgift kan fullföljas inom den avsedda ramen, en enastående samling av diplomatiskt forskningsmaterial omsider skall stå till forskningens förfogande.”¹⁰⁹ En nästan identisk formulering finns även när kommittén skickar en rapport till regeringen.¹¹⁰ I ett brev till Längmanska Fondens nämnd skrivs till och med ”att åtskilliga resultat av stort värde för den nordiska historiska vetenskapen redan genom denna undersökning blivit vunna”¹¹¹, och i ett annat brev till Längmanska Fonden uttrycks att ”det torde icke vara för mycket sagt, att ett svenskt kulturintresse av stor betydelse därmed skulle vara i sin mån tillgodosett.”¹¹² Med andra ord var kommittén väldigt entusiastisk kring materialet och ansåg att regeringen samt flera fonder också borde vara det.

Analys

Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv varade i ungefär fyra år och lade ner mycket tid och resurser på sitt arbete. Av allt att döma trodde alla de involverade att de höll på med kunde bidra mycket till historieämnet. Annars hade de sannolikt inte lagt ner så mycket tid på arbetet. Historikerna som var involverade i kommittén kom inte bara från olika lärosäten, utan till och med från andra länder. Därmed verkar de ryska

---

¹⁰⁸ PM för Jägerskiöld inför avresa till Moskva. Dat. januari 1931.

¹⁰⁹ Brev från svenska kommittémedlemmar till Humanistiska Fondens nämnd. Dat. dec. 1931.

¹¹⁰ *Till kungen*. Stockholm, Uppsala och Lund i december 1931. Brev från svenska kommittémedlemmar till Kungen [regeringen]. Dat. dec. 1931.

¹¹¹ Brev från Almquist till Längmanska Kulturfondens nämnd. Dat. 22 dec. 1928.

¹¹² Brev från troligtvis Almquist till Längmanska Kulturfondens nämnd. Ej datum, troligtvis början av 1928.

arkiven ansetts vara värdefulla inom större delen av historikerkåren. Den svenska staten samt flera olika fonder verkade även väldigt intresserade av projektet då de valde att donera pengar till projektet. Det visar att det inte bara var historiker som ansåg att de ryska arkiven var värda att undersöka, utan även många individer inom inflytelserika institutioner.

Relationen mellan svenska staten och kommittén är intressant. Vid flera tillfällen förekommer det att kommittén anpassade sig för att göra eller berätta saker som de, åtminstone trodde, skulle göra regeringen lojala till projektet. De la bland annat vikt på att kameran de använde var en svensk uppfinning, påpekade att danskarnas budget är högre än svenskarna och antyder att den svenska budgeten minsann inte ska vara mindre och tvingade norrmannen Olaf Broch att inte publicera vad han ville. De svenska historikerna kände därför att de delvis kunde manipulera de ansvariga i regeringen genom att nämna sådant som de kunde vara stolta över, det vill säga att uppfinningen är svensk, och sådant som de kanske skulle skämmas över, det vill säga att danskarna bidrar mer. Sedan kände både de svenska och de danska historikerna press från högre håll angående en eventuell publicering av professor Broch. Det är oklart vad han tänkte publicera, men det nämns flera gånger problematiken med att offentliggöra material som de ansåg var ”modernt”. Antingen var man rädd för det konkreta innehållet i det Broch hade skrivit och var rädda för skandinaviska institutioners reaktion på det specifika, eller var man rädd för att de skulle uppfattas vara för slappa angående sekretess i allmänhet som i sin tur skulle skada kommitténs rykte eller relationer med de sovjetiska myndigheterna. Oavsett vad kunde kommittén inte bara egna sig åt historia, utan var även tvungna att anpassa sig till en politisk och ekonomisk realitet.

När det kommer till vilka årtal som kommittén ville undersöka fanns det vissa förhinder, bland annat språksvårigheter, sekretess och existensen av material. De bör till exempel ha funnits flera dokument vissa år, färre andra år samt några år då det inte funnits några bevarade alls. Flera av kommitténs medlemmar hade innan kommitténs grundande redan undersökt en del av dokumenten i centralarkivet. Därför skulle man kunna hävda att det mest intressanta materialet redan var undersökt och att det materialet som kommittén undersökte endast var sådant de hade kvar. Detta håller dock inte eftersom *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* största fokus låg på att

kopiera material så att det fanns tillgängligt även i Skandinavien. I och med det fanns det skäl för kommitténs medarbetare att kopiera material som någon annan historiker redan har läst. Det är därför rimligt att anta att de tidsperioder som kommittén valde att fotografera, representerade bland de tidsperioder som de flesta skandinaviska historiker under 1920-talet fann som mest intressant.

Vad de svenska historikerna valde att först undersöka var 1772 och 1809–1812. Som tidigare har diskuterats i själva undersökning, var detta händelserika år som har stark koppling till rysk utrikespolitik. Valen av årtal var med andra ord väldigt förståeliga och rationella. I de lite senare undersökningar prioriterades åren efter 1813, 1648 samt slutet av frihetstiden. Även den här gången kan man till viss del förstå hur historikerna tänkte. Det som sticker ut är intresset för frihetstiden. Alla de andra tidsperioder var fyllda med krig, medan slutet av frihetstiden var en relativt fredfull tid i svensk historia. I början av undersökningen presenteras flera av de delaktiga medlemmarna av kommittén. Där framkommer det att många av medlemmarna var politiskt eller historiskt konservativa i sin syn på historia. Därför kan man dra slutsatsen att de svenska historikernas konservatism under 1920-talet gjorde att de bara var intresserade av krig och mäktiga kungar.

Resultatdiskussion

Tidigare forskning

Ett intresse inom frihetstiden passar in på Ingela Nilssons avhandling om Svenska skolornas fredsförening och deras arbete. De hade målet att ändra på historieundervisningen i svenska skolor så att krig inte tog upp lika mycket av undervisningen, utan fokusera mer på fred. Att fokusera mer på slutet frihetstiden skulle mycket troligt få starkt stöd från SSF. Historikerna i kommittén blev kanske aldrig direkt påverkade av SSF, men de kan ha blivit inspirerade ett allmänt synsätt om fred och frihet som växte fram efter första världskriget.

Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv är i sig även ett bevis på de nära relationer som fanns mellan svenska, danska och norska historieinstitutioner. I Henrik Åström Elmersjös avhandling behandlas samarbeten mellan de skandinaviska länderna i syfte för att skapa en mer objektiv bild av nordisk historia. Även om kommittén inte gjorde en granskning av länders läroböcker, var ändå syftet med kommittén att förbättra ländernas kunskaper om skandinavisk historia. Ett problem som både *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv* och organisationen *Norden* stötte på var motstånd från norska historiker. I kommitténs fall kämpade norrmännen med att böja på sekretess och kontroversiella publiceringar, medan i *Nordens* arbete ville inte norrmännen att andra länder skulle undersöka deras läroböcker.

Något som inte verkar dyka upp alls är synliga konflikter mellan de svenska historikerna. I Håkan Gunneriussons avhandling framkommer flera tillfällen då rivalitet etableras mellan historikerna med smutskastning och öppna bråk. Den största rivaliteten under den här perioden var mellan Sven Tunberg och Lauritz Weibull. Inga bråk mellan de två, eller några andra svenska historiker, lämnar några spår i kommitténs arbete. Tvärtom samarbetade Tunberg och Almquist väldigt ofta trots att Almquist var väldigt kritisk av Tunberg som historiker. I stället bråkade de svenska historikerna med historiker från Norge och Danmark. Antingen är rivaliteten överdriven i Gunneriussons avhandling, eller var de svenska historikerna professionella i sitt arbete och kunde hålla sina privata åsikter om varandra för sig själva.

Liberal nationalism och internationalism i kommitténs arbete

Det går att hitta spår i av både liberal nationalism och liberal internationalism i kommitténs arbete. Samarbetet som kommittén var en del av, var inte bara mellan de skandinaviska länderna utan även med det kommunistiska Sovjetunionen. I början av historikernas samarbete fanns det nästan bara vänliga relationer mellan kommittén och centralarkivet i Moskva, trots de enorma ideologiska skillnaderna mellan länderna. Med andra ord ansåg de att det internationella samarbetet var viktigare än ideologi och det hot som Sovjetunionen utgjorde mot Sverige som stat. Därför kan man se att den liberala internationalismen var närvarande även i ett skandinaviskt historieprojekt.

Liberal nationalism kan hittas i vad de svenskarna ville undersöka i Moskva. Enligt Carsten Holbraad kan liberal nationalism kännetecknas i en nationell gemenskap som hålls tillsammans av gemensamma minnen av det förflutna, oavsett om det finns stolthet eller lidande i folkets historia. Kommittén var bland annat intresserade av material i mitten av svenska stormaktstiden, en period som borde skapat stolthet hos de flesta av svenska historikerna. Dock prioriterades detta inte lika mycket som tidsperioden då Sverige förlorade Finland. Den förlusten lär inte bringa stolthet hos någon svensk, inklusive historikerna. Men man kan mycket väl hävda att det finska kriget skapade det moderna Sverige och dagens gränser. De svenska historikerna försökte inte dölja denna mörka period i svensk historia, utan var väldigt intresserade. Frihetstiden kan man som svensk å andra sidan mycket lättare vara stolt över. Precis som namnet av perioden antyder var Sverige väldigt politiskt progressivt. Allmän rösträtt var relativt nytt i Sverige under 1920-talet och genom att fokusera på frihetstiden kunde man hävda att demokrati och frihet var en del av svensk historia och därmed underlätta moderna Sveriges övergång till demokrati.

Avslutning

Slutsatser

Den här uppsatsens övergripande frågeställning var: Fanns det en typ av historieskrivning som präglade planeringen och arbetet som genomfördes av *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*? Det har uppnåtts genom att undersöka hur kommitténs arbete, historia och organisation såg ut, samt vilka tidsperioder som de involverade historikerna ville undersöka.

Kommitténs arbete väckte intresse bland flera institutioner och bör medlemmarnas syn på historia ha passerat i allmänhet väl in i övriga samhället. Deras arbete blev ibland begränsat av bland annat sekretess och kunde därför inte skriva helt fritt om vad de ville. I och med att svenska delen av kommittén främst fokuserade på tiden runt de napoleonska krigen kan man dra slutsatsen att svenska historiker under den här tiden inte bara fokuserade historiska områden som skulle kunna göra så att de som svenskar

skulle kunna känna sig stolta, eftersom Sverige förlorade Finland under den här perioden. Ett stort fokus på frihetstiden passar in på vad tidigare författare har kommit fram till, det vill säga att det under mellankrigstiden fanns ett alltmer större fokus på fred och frihet i det allmänna tänkandet.

Framtida forskning

I princip ingen tidigare forskning har gjorts om *Kommittén för nordisk utforskning av ryska arkiv*. Den här uppsatsen har gjort en övergripande undersökning om kommitténs arbete och organisation, men bara utifrån källor från volym 1 av Riksarkivets material från kommittén. Troligtvis finns det väldigt intressant material även därifrån vilket bör undersökas i framtiden. Det finns viss forskning sedan tidigare om svensk historieforskning under mellankrigstiden, men inte i de omständigheter som uppstår i ett stort internationellt samarbete. Andra liknande projekt som har liknande omständigheter och som knappt har forskats om är när skandinaviska historiker hade forskade i vaticanarkivet under 1920-talet. Forskning om det projektet bör kunna fortsätta utveckla förståelsen om historiografin under mellankrigstiden samt mer information om hur arkivsamarbeten kunde se ut under den här perioden.

Referenslista

Otryckta källor

Arkivmaterial från Riksarkivets ämbetsarkiv: [SE/RA/481/02/05/A/1](#)

Tryckta källor

Berglund, Louise & Ney, Agneta, *Historikerns hantverk: om historieskrivning, teori och metod*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Gunneriusson, Håkan, *Det historiska fältet: svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., 2002,Uppsala, 2002.

Holbraad, Carsten, *Internationalism and nationalism in European political thought*, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

Nilsson, Ingela, *Nationalism i fredens tjänst: svenska skolornas fredsförening, fredsfostran och historieundervisning 1919-1939*, Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2015,Umeå, 2015.

Thurén, Torsten & Werner, Jack, *Källkritik*, Fjärde upplagan, Liber, Stockholm, 2019.

Åström Elmersjö, Henrik, *Norden, nationen och historien: perspektiv på föreningarna Nordens historieläroboksrevision 1919-1972*, Nordic Academic Press, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2013,Lund, 2013.

Artiklar

Allen, Robert C. :” The Standard of Living in the Soviet Union, 1928-1940”, *The Journal of Economic history* Vol. 58, No. 4 (Dec 1998)

Ragsdale, Hugh: The Microfilmed Collections of Russian Archival Materials in the Danish and Swedish National Archives. *Slavic Review*, Vol. 43, No. 2 (Summer, 1984).

Friis, Aage: ”Nordiske Undersøgelser af de russiske Statsarkiver”, *Historisk Tidsskrift* 9. Række, VI Bind (1928-1929).

Internetkällor

https://biografiskeksikon.lex.dk/Aage_Friis

https://biografiskeksikon.lex.dk/L._Laursen

https://nbl.snl.no/Olaf_Broch

https://nbl.snl.no/Oscar_Albert_Johnsen

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/novembertraktaten>

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/sven-tunberg>

<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/prisomraknaren/>

<https://snl.no/Novembertraktaten>

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=5702>

<https://sok.riksarkivet.se/sbl/mobil/Artikel/20040>